

Aan boord van de TX 25 'Andrea' in het Eierlandse Gat (Texel). De Vuurtoren rechts in beeld is dan ook de vuurtoren van Eierland. De TX 25 vist inmiddels met een experimenteel pulswing tuig op garnaal.

Garnalenvisserij in transitie

Leren garnalenvissers van de mossel- en kokkelsector?

Sinds de Waddenzee als natuurgebied beschermd is, moeten vissers aan steeds meer eisen voldoen om er hun brood te kunnen verdienen. Dat leidt soms tot frustratie, maar prikkelt ook de innovatieve ondernemers om naar alternatieve methoden om te zien die wel duurzaam zijn. Iedere sector probeert zo op z'n eigen manier invulling te geven aan de nieuwe maatschappelijk opgave. Ook de garnalenvissers moeten nu zo'n besluit nemen. Wat kan de sector leren van de mossel- en kokkelsector die hen daarin voorgingen?

— Ronald Lanfers en Joost Tersteeg (WING)

> Onze kustecosystemen zijn productief en dat geldt ook voor de Waddenzee. De productiviteit accumuleert vooral in schelpdieren, garnalen en jonge vissen. Zij zijn de dragers van het voedselweb, en ook voor de mens een lekkernij. Mosselen, kokkels, Hollandse garnalen, wie kent ze niet? Hoogwaardige producten waaromheen een hoogwaardige economische sector is gegroeid.

Sinds de Waddenzee begin jaren negentig de status van natuurgebied kreeg, is de visserij in een heftig maatschappelijk debat verwickeld over haar bestaansrecht. Dat gesprek wordt gevoerd met beleidsmakers en deskundigen, in het kader van convenanten en akkoorden en niet zelden bij de rechter.

De garnalenvissers zijn tot voor kort de dans ontsprongen, maar nu de belangrijke natuurwaarden op de droogvallende platen van de Waddenzee goed zijn beschermd, verlegt de aandacht zich naar de permanent overstroomde zandbanken, het domein van de garnalenvissers. Vanuit het perspectief van de natuur bezien is dit een kwetsbare habitat, waarvoor een Natura 2000-herstelopgave geldt. Het effect van de garnalenvisserij op dit ecosysteem is tweërlei. Doordat de garnalenkor over de zeebodem sleept, raakt de visgemeenschap verstoord en kunnen biogene structuren (mosselbanken) zich onvoldoende ontwikkelen. Daarnaast sterven veel jonge (plat)vissen en ondermaatse garnalen die als bijvangst in de netten terechtkomen.

Vissen in Natura 2000-water

In 2011 is in het kader van Natura 2000 een deel van de visgronden in de Noordzeekustzone voor de garnalenvisserij gesloten. Voor de Waddenzee staat iets vergelijkbaars op stapel. Met het programma VisWad wordt nu verkend of de garnalenvisserij z'n activiteiten op het Wad toch kan voortzetten als op 1 januari 2014 de huidige vergunningen zijn verlopen. Daarvoor moeten de vissers onderling en met hun omgeving afspraken maken over de wijze van vissen, de gebieden die daarbij worden ontzien en de onderlinge verdeling van de vangstinspanningen. Dat is lastig, maar niet onoverkomelijk, zeker als je wil vissen in een gebied waar nu de natuur het primaat heeft.

Bescherming

Toen op 1 december 1993 de Natuurbeschermingswet van kracht werd, kreeg het grootste deel van de Waddenzee de status van beschermd natuurgebied. Alle activiteiten die mogelijk een significant effect op de beoogde natuurwaarden hebben, moeten sindsdien over een Nb-wetvergunning beschikken. De Structuurnota kust en zeevisserij die ook in 1993 verscheen, bracht wel structuur, maar geen rust. De PKB Waddenzee die in 2007 werd vastgesteld, verscherpte het dispuut nog verder. In 2009 werd de Waddenzee aangewezen als Natura 2000-gebied en werd voor een aantal natuurwaarden heel concreet afgesproken welke beschermingsopgaven vanuit een Europese context minimaal van kracht zijn.

Waddenzee verlaten

In 2004 was het de mechanische kokkelvisserij die als eerste voor een voldongen feit werd geplaatst: óf binnen 7 jaar verduurzamen (advies van de commissie Meijer), óf met een tegemoetkoming in de kosten de Waddenzee verlaten. Feitelijk streden de mechanische kokkelvissers al sinds 1993 tegen de overheid en de maatschappelijke organisaties en slaagde de sector er niet in een maatschappelijk verbond aan te gaan.

Wat ook niet hielp was dat de sector regionaal weinig ankers had. Het waren merendeels Zeeuwse bedrijven en het eindproduct ging linea recta naar Spanje. Uiteindelijk bleek het eisenpakket zo fors en het maatschappelijk draagvlak voor mechanisch kokkelvissen zo laag, dat de betreffende ondernemers letterlijk de strijd hebben opgeven.

Mosselconvenant

Begin jaren '90 liepen mosselvisserij, natuurorganisaties en onderzoekers tegen elkaar te hoop over de oorzaak van het verdwijnen van de toen nog niet beschermde droogvallende mosselbanken. De mosselsector dacht het dispuut op eigen kracht te kunnen winnen door eigen visplannen en meerjarige beheersvisies op te stellen en met overheid en natuurorganisaties jaarlijks afspraken te maken over het vervolg. Deze vorm van samenwerking was inventief en vooruitstrevend, maar voorkwam niet dat de vergunningverlening moeizaam was en dat het steeds vaker tot rechtszaken kwam. Het voorzorgsprincipe vroeg namelijk om meer kennis.

In 2004 verscheen 'Ruimte voor een Zilte Oogst', het nieuwe beleidsbesluit voor de schelpdiervisserij. Dit beleid was gestoeld op de best beschikbare ecologische kennis en zou daarmee een solide basis vormen voor de schelpdiervisserij. Lang heeft het geen rust geboden. Toen de natuurorganisaties in 2006 de mosselzaadvissers via de Raad van State succesvol wist te blokkeren was het ook voor de mosselsector duidelijk dat het roer om moest. Samen met de overheid en de natuurorganisaties stelde de sector in 2008 het Mosselconvenant op. Hierin werden verregaande afspraken gemaakt over grootschalige technologische innovatie om zowel de mosselsector als de natuur op de Waddenzee perspectief te bieden en om verdere afspraken te maken over het beheer van de wilde mosselbestanden.

Het mosselconvenant betekende ook de start van het 'Programma naar een Rijke Waddenzee' (PRW), dat een platform biedt om gezamenlijk te werken aan natuurherstel in combinatie met een duurzaam gebruik van de Waddenzee.

Handkokkelvisserij

Met het afscheid van de mechanische kokkelvisserij in 2004 ontstond meer ruimte voor de handkokkelvisserij, zo was de gedachte. Het aantal vergunningen werd uitgebreid van 20 naar 30 stuks. Een mooie impuls voor deze kleinschalige visserij, en bedoeld als sociaal flankerende maatregel voor een deel van de arbeidsplaatsen die in de mechanische visserij waren verloren gegaan.

Maar ook deze ambachtelijke visserij blijkt effect te hebben op het ecosysteem. Vooral het vissen in de nacht met sterke lampen en de silhouetwerking overdag, passen niet bij het karakter van de Waddenzee. Een te grote concentratie vissers op de kokkelrijke gronden onder de waddeneilanden verstoort volgens de natuurorganisatie de in de nabijheid broedende wadvogels.

Onder leiding van PRW sloten de kokkelvissers en natuurorganisaties in 2011 een akkoord over een betere verspreiding van de vissers over het wad en een kleinere percentage van het kokkelbestand dat mag worden afgeroomd. Bij de uitvoering van akkoord houden de vissers en de natuurorganisaties elkaar scherp en staat de overheid meer op afstand.

Overcapaciteit

De garnalenvisserij is nu aan zet. Een visserij met een rijk verleden, die de laatste tijd echter kampt met een verslechterende economische positie. Dalende prijzen, toenemend brandstofkosten en overcapaciteit in de vloot dwingen de vissers om na te denken over andere manieren van vissen en vermarkten. En daar komen de natuurdoelen nu dus nog bij.

Het is onder deze omstandigheden dat overheden en maatschappelijke organisaties met de garnalenvissers aan de slag gaan om afspraken te maken over het toekomstig beheer van de Waddenzee. Hiertoe hebben zij zich verenigd in het traject VisWad. Gezamenlijk verkennen zij de mogelijkheden van herstructurering van de vloot, toepassen van de meest duurzame vistechnieken en het sluiten van gebieden.

De inzet van dit traject is om zonder gerechtelijke dwang een transitie te bewerkstelligen naar een economisch vitale en duurzame

garnalenvisserij. De lessen uit het verleden leren dat dit niet kan zonder afspraken met de regio en de maatschappelijke organisaties. De ontwikkelingsrichting kan in de richting gaan van een ambachtelijke bedrijfstak (zoals de tegenwoordige kokkelvisserij) of een innovatieve en hoogwaardige bedrijfstak (zoals de huidige mosselsector).

Keuzes maken

De garnalenvissers zijn het over de noodzaak en richting van een dergelijke transitie onderling nog niet eens. Dit komt hun positie in de totstandkoming van een akkoord niet ten goede. Naar ons oordeel is het nodig dat de visserijbestuurders bij hun achterban het gemeenschappelijke langetermijnbelang van zo'n akkoord scherp naar voren brengen. Daarbij is het belangrijk dat zij de vissers helpen keuzes te maken met betrekking tot de typen visserij en toe te passen technieken.

Daar heeft de visserij een eigen verantwoording

in. Maar ook van de overheid worden extra stappen gevraagd. Voor de provincies geldt dat zij de mogelijkheid hebben om middelen uit het Waddenfonds vrij te maken, om versterking van de toegevoegde waarde en verduurzaming van technieken te stimuleren, natuurherstel te bevorderen en visserijdruk te verminderen. De provincies kunnen ook via andere sporen (bv ontwikkeling van havens en toerisme) richting geven aan de transitie in de garnalenvisserij. Aan de Rijksoverheid wordt gevraagd om er voor te zorgen dat de garnalenvissers, mét instemming van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMA), afspraken mogen maken om de visserijdruk te beperken. Anders dan bij de mossel- en kokkelsector is zoiets voor de garnalensector nog niet het geval.

*Ronald Lanfers en Joost Tersteeg,
ronald.lanfers@wing.nl,
joost.tersteeg@wing.nl*

Hollandse garnalen, straks ook herkenbaar afkomstig uit Werelderfgoed Waddenzee?

foto Hans van den Bos, Bosbeeld.nl

